

Haçlıların Tunus’a Müdahalesi: VIII. Haçlı Seferi ve Yansımaları

Geliş Tarihi: 01/10/2019

Kabul Tarihi:18/12/2019

Atıf Bilgisi: Ödemiş, Ayşe; “Haçlıların Tunus’a Müdahalesi: VIII. Haçlı Seferi ve Yansımaları”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, c.2, S.2, Aralık 2019, ss. 183- 195.

Ayşe ÖDEMİŞ*

Öz

VIII. Haçlı Seferi (Tunus Haçlı Seferi), 1270 yılında Fransa Kralı IX. Louis önderliğindeki grubun Tunus eksenli Haçlı hareketidir. Haçlıların, başlangıç itibarıyla “kutsal topraklara yardım” sloganıyla harekete geçtiği seferin, Tunus üzerine yapılması dikkat çekicidir. 1270 Haçlı Seferi rotasının Kuzey Afrika oluşunda, Fransa Kralı Louis’in kardeşi Charles d’Anjou’nun etkisi büyüktür. Ancak Haçlıların, Kuzey Afrika’ya yönelmelerinin nedenleri bununla sınırlı değildir. Kral Louis’in dinî ve siyasî kaygıları, Charles d’Anjou’nun Akdeniz ve Bizans hâkimiyeti düşüncelerinin yansımaları, Tunus Seferi’ni şekillendirmiştir.

Tunus Haçlı Seferi için bir hezimet mi, yoksa düzenlenme amacına hizmet mi etti? Sorusu üzerinde durulmalıdır. Haçlılar, daha önce tanımadıkları, iklimini ve coğrafyasını bilmedikleri Tunus’ta, henüz savaşmadan, kısa sürede ordusunun önemli bir kısmını ayrıca liderini hastalıktan kaybetmiştir. Her ne kadar Charles d’Anjou seferi tamamlasa da neticeleri uzun vadede kutsal toprakları etkileyecektir. Çalışmamız, Tunus Haçlı Seferi’nin sebepleri, gelişimi ve yansımaları üzerinde dururken, seferin arka planına da özellikle değinmeyi amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: VIII. Haçlı Seferi, Tunus, IX. Louis, Charles d’Anjou, Kuzey Afrika.

Intervention of Crusaders to Tunisia: VIII. The Crusade and Reflections

Abstract

VIII. The Crusade (The Tunisian Crusade), in 1270, it is the Tunisian-oriented Crusader movement of the group led by the King of France IX. Louis. It is noteworthy that the crusaders campaign on Tunisia, which was initially mobilized with the slogan of “aid to the holy land”, was carried out on Tunisia. 1270 when the Crusade was North African, brother of the King of France Louis, Charles d’Anjou had a great influence. However, the reasons for the Crusaders orientation towards North Africa are not limited to this. The religious and political concerns of King Louis and the reflections of Charles d’Anjou’s ideas of the Mediterranean and Byzantine domination have shaped the Tunisian Expedition.

Was Tunisia a crusade for the Crusade or did it serve its purpose? The question should be emphasized. Tunisian Expedition, which they did not know before, do not know the climate and geography, without a fight, yet a significant portion of his army and the leader has lost from the disease. Although Charles de’Anjou has completed the expedition, the consequences will affect the holy land in the long term. While our study focuses on the causes, development and reflections of the Tunisian Crusade, it also aims to address the back ground of the expedition.

Keywords: VIII. The Crusade, Tunisia, IX. Louis, Charles d’Anjou, North Africa.

* Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Orcid No: 0000-0002-2097-2697, e-mail:odemisayse@hotmail.com

Giriş

Haçlı Seferleri, Avrupa dünyasının “*Hıristiyanlık motifleriyle dinî örtüye bürünen, tamamıyla siyasi*” hareketi olarak kısmen tanımlanabilir. Seferlerin ekonomik, siyasi ve dinî çeşitli sebepleri mevcuttur.¹ 1095’in Kasım ayında Papa II. Urban’ın başkanlığıyla Clermont’ta toplanan konsül, Haçlı hareketinde önemli bir rol oynar. Konsülün 27. gününde halka ve din adamlarına hitaben verdiği vaazda Papa, Frank Şövalyelerini; “Müslüman boyunduruğu altındaki Doğu Hıristiyanlarını özgürlüğe kavuşturmak ve Kudüs Şehri’ndeki İsa’nın mezarını kurtarmak için ant içmeye çağırmıştır.”²

Papa tarafından yapılan bu ilk çağrı sonrasında 1096-1293 yıllarını kapsayan dönemde sekiz büyük Haçlı Seferi gerçekleşir. Genel itibariyle seferlerin kutsal topraklar ekseninde Türk ve İslam ülkelerine yönelik olduğu görülmektedir. Ancak sefer sırasında amacından saparak, Bizans üzerine yapılan IV. ve Tunus’u hedef alan VIII. Haçlı Seferi bu genellemenin dışındadır.³

Hedefinden sapan bu seferlerden biri VIII. Haçlı Seferi’nin mimarı Fransa Kralı IX. Louis’dur. İlk Haçlı Seferi (1249-54) mağlubiyeti sonrasında ülkesine dönen IX. Louis’in kutsal topraklara olan ilgisi devam etmiştir. Bu ilgi, 25 Mart 1267 tarihi itibariyle Louis’in St. Denis Kilisesi’nde ikinci defa haçlı yemini etmesini sağlar. Ancak seferin güzergâhı kutsal topraklar yerine küçük bir liman şehri olan Tunus olur.⁴ Haçlıların, Kuzey Afrika’ya yönelerek 1270 yılında Tunus üzerine gerçekleştirdiği bu seferin, gelişimi ve yansımaları makale kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.Fransa Kralı IX. Louis (1226-70), Haçlı İdealleri ve VIII. Haçlı Seferi’nin Gelişimi

25 Nisan 1214’te⁵ doğan IX. Louis, Kastilyalı Blanche ve Fransa Kralı VII. Louis’in oğludur.⁶ Louis, fiziki yapısı itibariyle; “*uzun boylu, ince yapılı, beyaz tenli ve sarışın*” olarak tasvir edilir ve son derece dindar bir Hıristiyan nitelmesini taşır. Henüz on iki yaşında iken tahta çıkan Louis, uzun bir süre annesin naipliği altında ülkeyi yönetmiştir.⁷

Kral IX. Louis,1244 yılı Aralık ayında ölümcül bir hastalığa yakalanır ve eğer hayatı kurtulur da iyileşirse, Haçlı Seferine çıkmaya yemin eder. Nitekim hasta yatağından kalkmayı başaran Louis, adağını gerçekleştirmek amacıyla Haçlı Seferi hazırlıklarına başlar.⁸ Louis’in Haçlı ideali, 1245-1270 yıllarını kapsayan dönemdeki dış politikasında önemli yer tutar. Onun Haçlı seferi düzenleme amacı Kilise ve halk baskısından ziyade Hıristiyanların yararını gözetme, Müslüman tehdidi karşısında Avrupa’da birliği ve barışı korumak olarak görülür. Ancak bu amaçlarla yola çıkan Louis’in liderliği Haçlı hareketinin sonunun başlangıcı olacaktır.⁹

IX. Louis’in, Haçlı ele alması öncesinde mevcut durumdan dolayı Batı tarafından bir Haçlı Seferinin gerekliliği vurgulanmaktadır.¹⁰ Papa IV. Innocentius’un 1245’te Lyon’da, Avrupa Kilisesinin kendi içinde büyük sorunlarının yanı sıra İmparator II. Friedrich ile aralarındaki anlaşmazlıklara çözüm bulmak için topladığı konsülde bu gereklilik yer bulmuştur.¹¹

¹ Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, *Haçlı Seferleri Tarihi-Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 2-3.

² Jonathan Riley-Smith, “The Crusading Movement and Historians”, *The Oxford Illustrated History of the Crusades*, Oxford University Press, New York, 1995, s.1.

³ Salim Koca, “Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C. 10, Sayı 20, 2017, s. 16.

⁴ Michael Lower, “Conversion and St. Louis Last Crusade”, *Jnl of Ecclesiastical History*, Cambridge University Press, Vol. 58, No. 2, 2007, s. 211.

⁵ Jean de Joinville, *Bir Haçlı’nın Hatıraları*, Çev: Cüneyt Kanat, Vadi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 63.

⁶ Georges Goyau, “Louis IX”, *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 9, Robert Appleton Company, New York, 1910, s. 368.

⁷ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, Çev: Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul, 2014, s. 579.

⁸ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. 3, Çev: Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008, s. 218.

⁹ Joseph R. Strayer, “The Crusades of Louis IX”, *A History of The Crusades*, Vol. 2, (Ed. Kenneth M. Setton), The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 487-488.

¹⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri*, s. 219.

¹¹ Işın Demirkent, “Haçlılar”, *DİA*, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, 541.

Konsüle katılan Piskopos Galeran ve Antakya Patriği Albert tüm Kudüs Krallığı'nın gittikçe kötüleşen durumundan dolayı Doğu'ya süratle yardım gönderilmesi gerektiğini vurgular.¹² XIII. yüzyılın Haçlı düşüncesinin de geneline baktığımız vakit Papalığın temel amacının, Kudüs'ü yeniden ele geçirmek ve Latin Krallığı'nın güvenliğini sağlamak olduğu görülür.¹³ Her ne kadar sorunlarla uğraşsa da, bu düşüncenin de etkisiyle olsa gerek Doğu'dan gelen yardım çağrılarına Papa IV. Innocentius kayıtsız kalmaz. Fransa Kralı Louis'in, daha önceden kendisine ilettiği Haçlı Seferi isteğini uygun bularak, Frascati Kardinal-Piskoposu Eude'yu Fransa'ya Haçlı Seferi vaazı vermek için gönderir. Üç yıl süren hazırlık ve anlaşmalar sonunda¹⁴ yola çıkan IX. Louis liderliğindeki Haçlı Ordusu, 1248'de Kıbrıs'a gelir, burada yapılan müzakereler neticesinde VII. Haçlı Seferi'nin, Mısır üzerine yapılması kararı verilir. 1249'da Dimyat'ı ele geçiren Haçlılar güneye ilerlerken, Nil sularının yükselişi nedeniyle birkaç ay saldırı için gecikirler. Müslüman Ordusu ise bu sırada toparlanmış ve mücadeleye hazır hale gelmiştir. Mansure Şehri dışında yapılan savaş pahalya mal olsa da Haçlıların üstünlüğü ile sonuçlanır. Ancak Haçlılar Mısır'da Memlûkler karşısındaki nihai mücadeleyi kaybederler. Kral ve yoldaşları esir düşerken, muazzam denilebilecek bir fidye karşılığında özgür kalabilmişlerdir.¹⁵

Kral Louis'in ilk Haçlı Seferi, kutsal toprakların askerî bir felakete sürüklenmesi sonucunu doğurur. Kralın esaretten kurtulduktan sonra dört yıl Akkâ'da bulunması kısmî bir telafi olsa bile kaybedilen askerî güç aynı oranda yerine konamaz.¹⁶ Bölgedeki diğer sorunlar da dikkat çekicidir. Franklar, III. Haçlı Seferi'nden bu yana, Akkâ ve Sûr'da küçük özerk topraklara sahip olurlar ancak yönetimde dengeyi sağlayamamaları, Venedik, Cenova ve Pisalılar arasındaki ticarî rekabeti arttırmak suretiyle Latin Doğu'ya zarar verir hale gelir.¹⁷

Louis, kutsal topraklarda iken Kastilyalı Blanche'nin ölümü, Gascony, Flander ve Hainoult'taki karışıklıklar nedeniyle 1254'te Fransa'ya döner. Ancak Doğu'daki Müslüman saldırıları ve Frank devletlerinin durumu onu endişelendirmeyi sürdürür.¹⁸ IX. Louis, Fransa'ya döndükten sonraki zaman zarfında (1254-1270), kendisine vekil olarak Acre'de (Akkâ) bıraktığı Geoffrey de Sergines'in yönetimindeki Fransız garnizonuna yardımlarına devam eder. Bu yardımlar hem askerî hem de maddî yönde gerçekleşir. Louis, Hıristiyanlığın Doğu'daki son toprak parçasına bu dönemde yaklaşık 4 bin Livres Tournois göndermiştir. 1249'daki ilk Haçlı Seferinin başarısızlığını üstlenen IX. Louis, "*dindar vicdanını rahatlatmak ve başarılı bir sefer ile kendini affettirmek*" çabasıdadır ancak bu kolay olmaz, kral iç politikacıların engellemeleriyle karşılaşır.¹⁹

1254-1267 yıllarını kapsayan IX. Louis'in ikinci seferi arifesinde konuyla bağlantısı kurulabilecek dönemin mevcut vaziyetine ve Haçlı Seferi düşüncesine değinmek gerekirse; bu dönemde, bir önceki yüzyılda var olan Haçlı coşkusu artık yoktur. Papa ile Kilise adamları, Haçlı seferlerinin politik yansımaları ve dünyevî güç hırsları nedeniyle itibar kaybetmiş görünmekte, dinî propagandalar, gerçekleşen birkaç Haçlı seferinde nispeten işe yarasada, insanları Haçlı seferine ikna etmek gittikçe zorlaşmaktadır. XIII. yüzyılın ikinci yarısında süregelen hadiseler bu durumu gösterir. IV. Haçlı Seferi'nin ardından Konstantinapolis'te kurulan Latin İmparatorluğu'nun, elli yıllık varlığı 1261'de son bulur ve Papalık, VIII. Michael Palaiologos'un, Konstantinapolis'i oldukça kolay kurtarmasına tepkilidir. Papa IV. Urban, Doğu'nun Latin İmparatorluğu'nun neredeyse savaştan teslim oluşu karşısında, mağlup Kral II. Baudoin'in de ısrarıyla Konstantinapolis'i geri alabilmek için bir Haçlı Seferi çağrısına başlamıştır. Bu seferin harcamaları için Papa tarafından konulan vergi ödemesi, İngiltere ve her ne kadar sonradan kabul etse de Fransa tarafından ekonomik yetersizlikler bahane

¹² Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 211; Runciman, *Haçlı Seferleri*, s. 219.

¹³ R. Stephen Humbergs, "XIII. Yüzyılda Eyyûbiler, Memlûkler ve Latin Doğu", Çev: Mustafa Kılıç, *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI/1, 2007, s. 361.

¹⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri*, s. 219; Demirkent, "Haçlılar", s. 541.

¹⁵ Mike Paine, *Haçlı Seferleri*, Çev: Cumhur Atay, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s. 85; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 216.

¹⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri*, s. 239.

¹⁷ Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Çev: Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2010, s. 276.

¹⁸ Jean Richard, *Haçlı Seferleri (c.1071-c.1291)*, Translated by: Jean Birrell, Cambridge University Press, 1999, s. 354.

¹⁹ Strayer, "The Crusades of Louis...", s. 508.

edilerek reddedilir. Ayrıca bakıldığında Almanya, II. Frederick'in ölümünden (1250) beri istikrardan yoksundur; Aragon Krallığı, Sicilya ile ilgilenmekteyken, Konstantinapolis ona uzak bir hedeftir. Belki de bu nedenlerle, Venedik'in yardım tekliflerinin ve II. Frederick'in oğlu Manfred'in (tahta geçişinin Papa tarafın onaylanması ve toprak elde etme arzusunadaki) hevesli tutumu dışında Papa istediği desteği bulamaz.²⁰

Kutsal topraklarda ise durum Latin Hıristiyanları için daha kötüye gitmektedir. Aslında temeli prensliklere dayanan Outremer'deki (deniz aşırı) Frank Devletlerinin kırılma yapısı öteden beri devam etmektedir. Louis bölgede kaldığı müddet boyunca şövalyelerinin de yardımıyla mevcut yapıyı ve savunma mekanizmasını güçlendirmeye çalışır.²¹ Ancak bu çabaların etkisi uzun sürmez. Çünkü Frank Devletlerini, Louis'in Fransa'ya dönüşünden sonraki birkaç yıl zarfında tekrar Moğol ve Müslüman tehdidi sarmıştır.²²

Moğolların XIII. yüzyıldaki büyük istila hareketi Hıristiyan ve Müslüman dünyada derin bir karmaşa ortamı meydana getirir.²³ 1256'da Orta Asya'dan çıkan Hülagû liderliğindeki büyük Moğol ordusu, İran'da görülür ve Alamut Kalesi'nin zaptından²⁴ sonra Bağdat'a hareket eder. Binlerce insanın Moğollarca katledildiği "Bağdat Kuşatması" sonrasında Abbasi Halifeliği düşer (1258) ve Müslüman birliği bundan büyük ölçüde etkilenir. Bağdat'ın ardından Şam ve Halep'te teslim olur, sıra Antakya'ya geldiğinde Bahemond, Moğol üstünlüğünü kabul edip, anlaşma yollarını aramıştır. Moğol istilasının bu dönemde Yakındoğu'daki Hıristiyanları oldukça zorladığı görülür.²⁵

Bu durum karşısında Latin yerleşimciler, Memlûk sultanı Kutuz'dan yardım isterler. Memlûkler de bu dönemde Moğollarla mücadele etme siyasetini benimsemişlerdir. 1260'ta Kutuz'un, Aynicâlût'ta kazandığı zafer ile Moğolların güneyde ilerleyişi durur. Ancak o kazandığı zafere sevinemez bile,²⁶ çünkü aynı yıl Kutuz'u tahtından edip öldürdükten sonra I. Baybars, Mısır Memlûk Sultanı olur. Mısır ve Suriye'de hâkimiyetini sağlamlaştırdıktan ayrıca 1265'te Hülagû'nun ölümünden sonra Moğol tehdidinin de azalmasıyla Baybars, Doğu'daki Hıristiyanlar için çok büyük bir tehdit haline gelir. Latinlerin hâkimiyetindeki kalelerini birer birer ele geçirmeye başlar; Kaysâriye ve Arsuf 1265, Safed 1267, Yafa ile Antakya ise 1268'de I. Baybars önderliğindeki Memlûk Ordusu tarafından fethedilmiştir. Antakya'nın fethi, Doğu'daki Haçlı krallığı için son derece ağır neticelenir. Hızla çöküşe geçen krallıktaki Templier Şövalyeleri Bagras ve La Roche de Russol Kalelerini mücadele vermeksizin Sultan'a teslim ederler. Sonrasında ise bölgeden ayrıldıkları bilinmektedir.²⁷

1260'ların sonuna gelindiğinde artık Haçlı Devletleri eski gücünden çok uzaktır. Franklar, kuzeyde Tapınak Şövalyelerinin kontrolünde olan Hacılar Kalesi, Akkâ, Sûr, Trablus, Markab ve Lazkiye'de tutunabilmişlerdir. Kudüs'te taht kavgaları, ticarî rekabet, merkezi otoritenin zayıflığı ve her Haçlı Devletinin bağımsız olarak hareket edişi, askerî tarikatların yönetime müdahil oluşu bu sonu hazırlamıştır.²⁸

Kutsal topraklarda Sultan Baybars tehlikesi devam ederken, Papa IV. Clement 1266'da yeni bir Haçlı Seferi çağrısında bulunur. Upper Rhine bölgesinden Almanlar, Haçlı Seferi vaazlarına olumlu

²⁰ John J. Norwich, *Bizans-Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS. 1082-1453)*, Çev: Selen Hırçın Riege), C. 3, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 194-198; Dana C. Munro, "The Popes and the Crusades", *Proceeding of the American Philosophical Society*, Vol. 55, No. 5, 1916, s. 355, <https://www.jstor.org/stable/984051>, 23.01.2019, 11: 39; J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, Çev: Fethi Aytuna), İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2017, s. 214; Elizabeth Siberyy, *Criticism of Crusading (1095-1274)*, Clarendon Press-Oxford, New York, 1985, s. 142.

²¹ Louis, kutsal topraklarda kaldığı sürede boş durmamış, bozulan savunma mekanizmasını yeniden güçlendirmek ve inşa etmek çabasında olmuştur. Yafa ve Akkâ'nın kalelerini bu noktada restore ettirmiştir. Bkz. Richard, *Haçlı Seferleri...*, s. 353.

²² Margaret Wade Labarge, *Saint Louis-Most Christian King of France*, Printed in the United States of America, Toronto, 1958, s. 226.

²³ W. B. Stevenson, *The Crusades in the East*, Cambridge at the Universty Press, California, 1907, s. 333.

²⁴ Abdülkadir Yuvalı, "Hülagû", *DİA*, C. 18, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 473.

²⁵ Labarge, *Saint Louis-Most Christian...*, s. 226-27.

²⁶ Ramazan Şeşen, *Haçlılar Önünde Sultan Baybars*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2016, s.22-23; Stevenson, *The Crusades in...*, s.233-34; Demirkent, "Haçlılar", s. 542.

²⁷ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 229-34; Strayer, "The Crusades of Louis...", s. 508.

²⁸ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 637.

karşılık verirler. 1267 yılı başlarında sefere çıkan Almanlar hakkında, Kudüs'e ulaştıkları ve Kutsal Mezar Kilisesi'ni ziyaret ettikleri bilinmekle beraber, muhtemeldir ki IX. Louis'in Haçlı birliklerini beklediklerinden dolayı herhangi bir askerî girişimlerinden söz edilmez. Çok büyük bir kısmı da 1269-70 periyodunda Almanya'ya geri dönerler.²⁹

Fransa Kralı IX. Louis ise 1266 senesinin sonuna doğru Papa IV. Clement'e, Doğu'ya bir Haçlı girişimi isteğini ilettikten³⁰ sonra 25 Mart 1267'de Haçlı Seferi ilanını St. Denis Kilisesi'nde düzenlenen seremonide duyurur.³¹ Bu seremonide Louis ile üç oğlu, bazı baronlar birlikte Haçlı yemini etmişlerdir.³² Ancak kronikler, Kraliyet Konsülü'nde Haçlı Seferi fikrinin, Fransa'ya denizaşırı seferin kârının az olacağı ve birkaç baron dışında, kraliyet ailesi de (Louis'in kardeşi Alfonse belki de günahlarının bağışlanması arzusunda olduğu için Haçlı seferi fikrini desteklemesine rağmen) dâhil olmak üzere oy birliğiyle bu fikre karşı çıktığı yönünde detaylar verir. Louis tarafından bir elçi kardeşi Sicilya Kralı Charles d'Anjou'ya³³ gönderilir. Charles d'Anjou, bu sefer düşüncesine sıcak bakmamış görünmektedir.³⁴ Charles, elçinin mektubunda yer alan; *“eğer kendisi gelemese asker, silah, hayvan ve gemi göndermesi”* noktasındaki IX. Louis'in yardım isteğini erteler. Ancak Charles'in, Kral'a olan çeşitli meblağlardaki borçları bu yardım talebini geciktirmesinde onu zorlamaktadır. Ayrıca Charles'in, Bizans seferi için Fransa tarafından sağlanacak askerî desteğe ihtiyacı vardır.³⁵

Diğer taraftan Louis'in en yakınlarından biri olan John de Joinville'nin de ona destek verip vermediği tartışmalıdır. Goldsmith'e göre; Joinville'nin kral ve lordlar arasında Haçlı Seferi bağlamında anlaşmalar yaptığı, askerlerin gemilerle taşınması yolundaki görüşmeleri de kendisinin yürüttüğü yönündeki bilgiler dikkate alınmaz.³⁶ Joinville'nin hatıratında bu konuya yer vermiş olduğu bilgilere bakılacak olursa, onun Haçlı Seferini desteklemediği varsayımına ulaşmak mümkündür. Haçlı yemini etmesi için kendisine çok baskı yapıldığını kaleme alan Joinville, onlara verdiği cevabı şöyle aktarır:

“Denizaşırı ülkede Tanrı'nın ve kralın hizmetindeyken ve döndükten sonra, Fransa kralının ve Navarre Kralının çavuşları benim insanlarımı mahvettiler ve fakirleştirdiler; böylece, ben ve onlar daha fakir olacağız. Onlara şunu söyledim: Eğer İsa'ya hoşnut edecek şeyi yapmak istersem, insanlarıma yardım etmek ve onları savunmak için burada kalacağım ve insanlarımin zararına ve mahvına olacağını, oldukça açık bir şekilde görüyorken, hac yolculuğunda bedenimi tehlikeye atarsam, insanların kurtarmak için kendi bedenini feda eden İsa'ya kızdırırım.”

Joinville, Kral Louis'in büyük bir günah işlediğini, o sırada komşuları ile barış halinde olan Fransa'nın, kralın ayrılışıyla birlikte durumunun kötüleşeceğini düşünür. Ayrıca Krala, Haçlı Seferi düzenlemesi için destek verenlerin de büyük günah işlediklerini çünkü IX. Louis'in sağlığının, değil ata binmeye, arabayla taşınmaya dahi elverişsiz olduğunu da nakleder.³⁷

Louis, iç politikada beklediği desteği bulamasa dahi Avrupa Devletleri ve Katolik Kilisesi'nin yardımlarından ümitlidir. Ancak Papa dışında maddi yardım hususunda desteklenmek yerine, kendisi

²⁹ Allan Murray, “Crusade of 1267”, *Crusades Encyclopedia*, Vol. I, (Ed. Alan V. Murray), California, 1911, s. 311.

³⁰ Linda Goldsmith, “Crusade of Louis IX. of France de Tunis”, *Crusades Encyclopedia*, Vol. I, (Ed. Alan V. Murray), California, 1911, s. 319.

³¹ Lower, “Conversion and St. Louis's...”, s. 211.

³² Goldsmith, “Crusade of Louis IX...”, s. 319.

³³ Charles d'Anjou (1227-1285): “Napoli ve Sicilya Kralı”, Fransa Kralı VII. Louis ve Kastilyalı Blanche'nin oğludur. 1246'da Provens Kontu IV. Raymod Berengar'ın mirasçısı ve kızı Beatrice ile evlenmiş, bu evlilikten dolayı Provence Kontu unvanını almıştır. 1248 Mısır Memlûkleri üzerine yapılan Haçlı seferinde kardeşi Fransa Kralı IX. Louis'e eşlik eden Charles, 1250'de Provence geri dönmüştür. Bkz. Corliss K. Slack, *Historical Dictionary of The Crusades*, The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland, and Oxford, 2003, 61; Andreas Kiesewetter, “Charles I of Anjou”, *Crusades Encyclopedia*, Vol. I, (Ed. Alan V. Murray), California, 1911, s. 238.

³⁴ Strayer, “The Crusades of Louis...”, s. 509; William Chester Jordan, *Louis IX and the Challenge of the Crusade*, Princeton University Press, Princeton, 2015, s. 214.

³⁵ Labarge, Saint Louis-Most Christian..., s. 230-240.

³⁶ Goldsmith, “Crusade of Louis IX...”, s. 319.

³⁷ Jean de Joinville, Bir Haçlının..., s. 252-53.

Haçlı Seferinin harcamalarına katlanmak zorunda kalır. Örneğin; Haçlı Seferinde kendisiyle birlikte savaşması amacıyla eski asi baronları ikna eden İngiltere Prensi Edward, babasının sarayındaki İngiliz güçlerinin liderliği adına 70 bin Livres Tournosis ödünç alır. Louis'in doğrudan yaptığı yardımlar yanında Kilise ile dolaylı olarak da kral ve Lordlara maddi desteği söz konusudur.³⁸

Louis'in harcamalar için ayırdığı bütçe kısıtlı olmasına karşın Papalık tarafından hibe edilen miktar önemli derecededir. Papalık, Fransa'daki kilise gelirlerinin onda birini ayrıca üç yıllığına krallık sınırlarındaki piskoposluk bölgesinin gelirlerinin yirmide birini Louis'in harcamalarına tahsis eder. Bu gelir paylarına ilaveten papa tarafından sağlanan çeşitli özel bağışlar da Haçlı Seferi için ayrılır. Haçlı Seferi vergilendirmelerinden muaf tutulan manastırlar, kendilerine sağlanan imtiyazları Louis'e bağışlarlar. Fransa Kralı IX. Louis bilinen diğer adıyla Saint Louis, 1267'de Haçlı seferi için başladığı bu hazırlıkları, kutsal topraklara yardım düşüncesiyle sürdürürken ve Latin yerleşimciler Baybars tehdidi karşısında yardım beklemekteyken niçin 1270'de sefer, hedefinden saparak Tunus üzerine yapılmıştır? Louis, Abaka (Moğol II. Kağanı) ile birlikte Baybars üzerine saldırıyı planlamıştır. Ancak 1270'de Abaka'nın, Mısır üzerindeki emellerini askerî baskılar nedeniyle askıya alışı, Louis'in planını da sekteye uğrattır.³⁹

Gerçekte Louis'in, Steven Runciman'ın ifadesiyle: “*Bu dindarca teşebbüsü, kralın kardeşi Charles d'Anjou tarafından tamamıyla çığırından çıkarılmış ve akaamete mi uğratılmıştır?*”⁴⁰ Fransa'nın Tunus'u işgali Abun-Nasr'ın eserinde yer verdiği gibi dinî bir arzunun ötesinde finansal kazanç elde etme isteği ile mi paraleldir?⁴¹ Fransa için Tunus'un askerî ve stratejik kazancı az mıdır? Lower'in değindiği gibi; “XIX. yüzyılın sonlarından itibaren tarihçiler de buna dayanarak Charles'in, kralın planını saptırdığını iddiasındadırlar.” Charles d'Anjou niçin ve nasıl seferin güzergâhını Tunus'a çevirmeye Louis'i ikna etmiştir? Açıktır ki Tunus'a yapılacak bir sefer Charles'in çıkarlarına fayda sağlamaktadır. Charles'in temel amacı⁴² Doğu'da Anjevin Hanedanlığı'nın hâkimiyet alanını genişletmek ve güçlendirmektir. Louis'in liderliğini üstlendiği Haçlı Seferi ise onun amacına ulaşmasını geciktirmesi yüzünden bir engel gibi durmaktadır.⁴³

Ancak Charles'in, kardeşi IX. Louis'in Haçlı seferi hazırlıklarını yürüttüğü dönemle paralellik arz edecek biçimde, kutsal topraklara yardımları göz önüne alındığında 1270 Haçlı Seferi'nin iki aşamalı bir planla mı seyredeceği yönünde şüpheler de ortaya çıkmaktadır. Sicilya'nın coğrafi konumu, kutsal topraklardaki Latin Krallığı için kaynak temini noktasında elverişli bir durum oluşturur. Hıristiyan doğu birlikleri erken dönemlerde çevrelerini kuşatan Müslüman komşularından yaptıkları ithalat ile yiyecek ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. Fakat Sultan Baybars'ın fetihleri ve kötüleşen şartlar bu ithalatı zorlaştırmıştır. Nitekim 1269'da Charles, Akkâ'ya düzenli olarak tahıl yardımları yapmaya başlamıştır. Bu yardımların Louis'in Haçlı Seferi hedeflerine zemin hazırladığı düşünülmekle beraber, Sicilya ile kutsal topraklar arasındaki askerî temaslar ve yardımlaşmalar daha öncesine dayanır. Charles'in, Haçlı birliklerini Tunus üzerine sevki için kardeşi IX. Louis'i teşvik ettiği ancak daha sonrasında belki de hedefin kutsal topraklar olduğu fikri düşünülebilir. Nitekim 1269'da IX. Louis'in marangozu Honorius, Charles tarafından yanında askerî aletler ve yapı malzemeleri olduğu halde Tunus'a değil, kutsal topraklara gönderilir. Ayrıca Charles'in 1270 yılı içinde kutsal topraklara askerî

³⁸ Strayer, “The Crusades of Louis...”, s. 510; Jordan, Louis IX and the Challenge..., s. 214.

³⁹ Jordan, Louis IX and the Challenge..., s. 215; Goldsmith, “Crusade of Louis IX...”, s. 319.

⁴⁰ Runciman, Haçlı Seferleri, s. 247.

⁴¹ “VIII. Haçlı Seferi'nden bir süre önce Tunus'ta Müstansır'ın vergi tahsildarı Ebu'l-Abbas el-Lulyani yolsuzluk suçlamasıyla öldürülür. Lulyani, Tunus'ta yaşayan Fransız tüccarlardan büyük miktarda borç almış ve bu borcu ödememiştir. İnfazının ardından Müstansır'ın da bu borcu ödemeyi reddettiği ileri sürülür. İbn-i Haldun'un inancına göre tüccar temsilcilerinin, Haçlı Seferinin Tunus'a yönlendirilmesinde belirleyici etkisi olmuştur.” Bkz. Jamil M. Abun-Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic Period*, Cambridge University Press, 1987, s. 121-122.

⁴² “Sicilya Kralları'nın ‘Doğu Akdeniz toprakları üzerinde imparator olmak’, en uzun süre devam eden hedefleridir.” Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz. Steven Runciman, *The Sicilian Vespers, A History of the Mediterranean World in the Later Thirteenth Century*, Cambridge at the University Press, Cambridge, 1958, s. 135.

⁴³ Lower, “Conversion and St. Louis's...”, s. 212-214.

ve lojistik desteği de sürmüştür.⁴⁴ Fransa Kralı'nın da 1268 ve 1269'da Ceneviz⁴⁵ ile yaptığı anlaşmalar, Kuzey Afrika'ya bir Haçlı Seferi fikrinin nihai hedef olmadığını akla getirir. Ceneviz'den sağlanan savaş gemilerinin Haçlı Ordusunu kış boyunca bir yerde durdurması ve ikmal etmesi sonrasında ise kutsal topraklara ulaşma fikri Louis'in planının iki aşaması olduğu yönündedir. Nitekim tartışmalı olsa da Tunus'un, kutsal topraklarda hızla ilerleyen Baybars'a askerî ve lojistik yardım sağladığı noktasında veriler, Louis'in vaziyeti bir tehdit gibi algılaması ve bu tehdidi bertaraf etme düşüncesi, Haçlı Seferi güzergâhının belirlenmesinde etkin rol oynamış olabilir görüşü de mevcuttur.⁴⁶

Charles'in ilk hedefinin neden Tunus olduğu meselesi ise onun ülkesinde ve Akdeniz eksenli bölge hâkimiyeti emelleriyle ilgili olabilir. VIII. Haçlı Seferi öncesinde Charles d'Anjou'nun Sicilya tahtına geçişi, Hafsî hükümdarı Muhammed el-Müstansır ile anlaşmazlıkları ve Doğu Akdeniz politikaları bu noktada değerlendirilmesi gereken bir husustur.

Sicilya Kralları ve Papalık arasındaki anlaşmazlıklar, Normanlar döneminden beri genel olarak devam etmiştir. Ancak II. Frederich ile birlikte Sicilya'da Hohenstaufen hanedanı ve Papalar arasında hâkimiyet mücadelesi sürekli hale gelir.⁴⁷ Saltanat hayatının büyük bölümünde Papalar ile mücadele eden Frederich'in ölümünün ardından Papa Innocent, Sicilya ve Apulia Krallığı'nı ele geçirmek maksadındadır ve bunun için girişimlerde bulunur. Ancak yeni Kral Conrad bu tehlikeyi savuşturmayı başarır. 1254'de onun ölümüyle birlikte yerini henüz iki yaşındaki oğlu Conradin alır. Conradin komutanlarından Berthold naipliğinde tahta geçen Conradin'in saltanatı, Manfred'in entrikalarıyla, kısa sürede 1258'de son bulur.⁴⁸

Sicilya ve Kudüs'ün Kralı unvanlarını taşıyan Conradin, amcası Manfred (II. Frederich'in gayri meşrû oğlu) tarafından tahttan uzaklaştırılır. Saltanatının ilk yıllarında Manfred, Papa ile iyi ilişkiler kursa da bu vaziyet uzun sürmez. Manfred, çok geçmeden Papa IV. Urbanus'un nefretini kazanır, geleneğe göre Sicilya Krallığı, Papalığın hâkimiyeti altında bulunması gerekmektedir. Bu nedenle Papalık, Manfred karşısında, onun yerini alması amacıyla daha uyumlu bir prens aramaya başlar. Papalığın, adayları arasında İngiltere Kralı III. Henry'nin oğlu Lancaster Dükü Edmund olmak üzere birkaç isim daha mevcuttur. Nihai olarak kararlaştırılan isim ise Provence Kontu Charles d'Anjou olur.⁴⁹

Charles d'Anjou, Papalığın kendisine yaptığı teklife uyarak İtalya'da hâkimiyet mücadelesine girmiştir. Charles, 26 Şubat 1266'da Manfred'in hayatını kaybettiği Beneventum yakınlarında gerçekleşen savaş nihayetinde onun devletini de alır. Charles d'Anjou, Sicilya'da ve İtalyan toprakları üzerinde iktidarını sağlamlaştırdıktan sonra, Bizans İmparatorluğu'nu fethetmek gayesiyle harekete geçmeyi planlar.⁵⁰ Ancak kardeşi Fransa Kralı IX. Louis'in, Haçlı Seferi kararı onun Konstantinopolis üzerindeki diplomatik ve askerî planlarını ertelemesine neden olur. Charles, kardeşinin kararlarının kamuoyu üzerindeki etkisi bilmekte, aynı zamanda kendisine duyduğu saygı ve hayranlık, bu seferde onu yalnız bırakmasını engellemektedir. Runciman'a göre: "*Charles, bu gerekçeler ışığında karar vermiştir; onun düşüncesi eğer Müslümanlara karşı bir Haçlı Seferine katılacaksa, ülkesi için bir*

⁴⁴ Philip B. Baldwin, "Charles of Anjou, Pope Gregory X and the Crown of Jerusalem", *Journal of Medieval History*, 38: 4, 2012, s. 426-29. <http://www.tandfonline.com/loi/rmed20>, 23. 04. 2014, 04: 30.

⁴⁵Fransa Kralı Louis, Haçlı seferi için ordusunun gemiler vasıtasıyla taşınmasında ilk etapta Venedik ile anlaşsa da 1248'de olduğu gibi bu anlaşma uygulanamamıştır. Louis, bu defa gözünü Ceneviz'e çevirir, biri 1268'in Ekim ve diğeri Aralık aylarında iki komisyonu Ceneviz'e göndermek suretiyle ordunun denizasını ülkeye taşınması maksadıyla birkaç büyük gemi kiralama ayrıca inşa etme hususunda anlaşmaya varır. Ancak bu anlaşma yetersiz kaldığı için 1269 Nisanında yeni bir anlaşma yoluna gider. İkinci anlaşma öncesinde İtalyanlara yaptıkları masraflar için 10. 880 Pound Tournois ödenmiştir. Bkz. Labarge, Saint Louis-Most Christian..., s. 233-34.

⁴⁶ Lower, "Conversion and St. Louis's...", s. 216-218.

⁴⁷ Seyhun Şahin, "Hohenstaufen Hanedanı-Papalık Çekişmesi ve Aragon Kralı III. Petro ile Charles de Anjou'nun Sicilya'ya Müdahalesi", *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13: 2, 2018, s. 212.

⁴⁸ Şahin, "Hohenstaufen Hanedanı-Papalık Çekişmesi...", s. 215-216.

⁴⁹ Norwich, Bizans-Gerileme ve Çöküş..., s. 203; Runciman, Haçlı Seferleri, s. 247; Şahin, "Hohenstaufen Hanedanı-Papalık...", s. 216.

⁵⁰ Georg Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, Çev: Fikret Işıltan, 7. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 420-21.

avantaj sağlayabileceği vasıflar taşınması gerektiğidir.” Nitekim Charles, bu Haçlı seferi düşüncesini lehine çevirmeyi bilir. Charles d’Anjou, Hafsî⁵¹ hükümdarı Muhammed el-Müstansır ile anlaşmazlık içindedir. Hohenstaufen hanedanlığının Manfred ile Sicilya hâkimiyetinin son bulmasıyla birlikte iki ülke arasında gerilim artar. Tunus, Kral II. Roger’dan beri Sicilya Krallığı’na yıllık 34.300 altın Besants miktarında ödeme yapmaktadır. Fakat Müstansır, bu ödemeyi kesmek için bahaneler aramaya başlar. Bunun yanı sıra Manfred ile Conradin’in, Sicilya’dan sürgün edilen taraftarlarına sığınma imkânı vermesi ve onlara çeşitli yardımlarda bulunması, Charles’in öfkesine neden olur.⁵²

Tunus Ebû Zekeriya Dönemi’nde (1228-1249) hızlı bir ekonomik gelişim gösterir ve Hıristiyan tüccarların burada kendilerine hanlar yaptırdığı, önemli bir ticaret merkezi haline gelir. Ebû Zekeriya 1249’da öldüğünde yerini oğlu Muhammed el-Müstansır alır. Hafsîlerin en parlak dönemini yaşadığı Müstansır’ın saltanatında, ülkede nüfus artar, halkın çoğunluğu yerleşik hayata geçer. Ülkesinde imar faaliyetlerine önem veren Müstansır, pek çok bahçeler, saraylar ve su kemerleri inşa ettirir.⁵³

Müstansır’ın halife unvanı almasıyla birlikte Tunus ile Avrupalılar arasında diplomatik ve ticarî ilişkiler gelişim gösterir. Hafsî sarayı, hâkimiyetlerini kabul eden Merinî ve Abdülvadî elçileri dâhil Mısır Memlûkleri, Mekke Şeriflerinin elçileri tarafından ziyaret edilmektedir. Tunus, Akdeniz’e sahili olan devletler arasında, giderek itibarını arttırır.⁵⁴ Babasının dönemindeki Tunus’un ticarî gelişimi, Müstansır yönetiminde de devam eder. Korsanlık faaliyetlerinin, daha sonraki zamanlarda olduğu gibi henüz felaket boyutuna ulaşmadığı bu dönemde Hıristiyan Devletler, Tunus limanlarında ticarî faaliyetlerde bulunurlar.⁵⁵ Mesina Boğazı’nın Akdeniz ticaretindeki önemini ve ülkesinin bu konumunu oldukça iyi kullanan Müstansır; rakipleri Venedik, Ceneviz, Sicilya ve Aragon ile barış anlaşmaları yapar, ticaretin bozulmaması için sorunları çözmeyi ve bunun için para ödeme dâhil çözümler aramayı tercih eder. Bu bağlamda dönemin büyük ticarî güçleri Ceneviz, Venedik, Pisa önemli ticarî imtiyazlar tanır.⁵⁶

Müstansır, ülkesinde ticarî faaliyet yürüten Hıristiyanların, kendisine sığınan mültecilerin ibadet haklarını özgür bırakır.⁵⁷ Hafsî hükümdarı, ülkesi adına hizmet etmesi için paralı Hıristiyan askerlerini destekler. Tunus’ta etkisi yaygın olan bu güçlerin çoğu, Aragon Kralı I. James’in tarafından gönderilmekte olup, Haçlı Seferi sırasında da Hıristiyan Haçlılar karşısında Tunuslu Müslümanların korumasını üstlenirler. Esasen Aragon Kralı I. James ve Sicilya Kralı Charles d’Anjou’un Akdeniz merkezli ülke politikaları ve rekabetleri, Tunus’ta iki ülkeyi karşı karşıya getirir.⁵⁸

Müstansır’ın Hıristiyanlara karşı takındığı hoşgörülü tavır, Charles’in kardeşi IX. Louis’i iknasında önemli etkisi olmuştur. Louis’in dindarlığı ve Müstansır’ın Hıristiyanlığı benimseyeceğine olan inancı, askerî yönden eksik de olsa Haçlı seferi fikrini körüklemiş gibidir. 1248’de ilk Haçlı Seferi için Kıbrıs’ta bulunan Louis’e, Kudüs’ün fethinde müttefiklik teklifini sunan Moğol Kağan’ın elçisi gelir. Kral, Doğu Hıristiyanlarına, Moğollar vasıtasıyla yardım edebileceğini düşünmektedir. Louis teklife cevaben yanlarında Hıristiyanlık hakkında bilgi ve doküman bulunduğu halde bir keşiş grubunu Kağan’a göndermiş ancak dinî anlamda istediği sonucu alamamıştır. Bu durumun kısmen bir benzeri Tunus’ta yaşanır. 1269’da Haçlı Seferi hazırlıkları devam ederken Paris’e gelen Dominikan Roman Martin, daha sonra (muhtemel olarak Kasım 1269 veya Mart 1270’de) Tunus’a gönderilir. Müstansır’ın din değiştirmesi hususunda çabalayan Ramon, raporunda onun bu konuda istekli olduğunu vurgular.⁵⁹

⁵¹ Ifrîkiyye ve Doğu Cezayir’de hüküm süren Berberî asıllı bir hanedandır (1228-1574). Muhamed Razûk, “Hafsîler”, *DİA*, C. 15, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 125.

⁵² Runciman, *Sicilian Vespers...*, s. 141.

⁵³ Razûk, “Hafsîler”, s. 125-126; İsmail Yiğit, *Endülüs (Gırnata Sultanlığı) ve Kuzey Afrika İslam Devletleri*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2017, s. 288-89.

⁵⁴ Yiğit, *Endülüs (Gırnata Sultanlığı)...*, s. 288-89.

⁵⁵ Aziz Semih İter, *Şimali Afrika’da Türkler*, Vatan Gazete-Matbaa, Kütüphane, C. 1, İstanbul, 1936, s. 43.

⁵⁶ Lower, “Conversion and St. Louis’s...”, s. 216-217.

⁵⁷ Runciman, *Sicilian Vespers...*, s. 141.

⁵⁸ Michael Lower, Tunus in 1270: “A Case Study of İnterfaith Relations in the Late Thirteenth Century”, *The International History Review*, Vol. 28, No. 3, 2006, s. 507-508.

⁵⁹ John V. Tolan, *Seracens-Islam in the Medieval European Imagination*, Columbia University Press, New York, 2002, s. 202-203; Runciman, *Haçlı Seferleri*, s. 248; Labarge, *Saint Louis-Most Christian...*, s. 241.

Ancak Hafsî Hükümdarının Hıristiyanlığı tercih edeceğine ilişkin konuya dair farklı veriler mevcuttur. Kuzey Afrika'da misyonerlik faaliyetleri yürüten Ramon, Tunus'ta bulunduğu sırada Müstansır'ın onu aralıklıda olsa kabulü ve Hıristiyanlık hakkında bilgi almasını yanlış anlamış, din değiştirme yönünde olduğu noktasında görüş elde etmiştir. Ramon'un bu görüşü ya da yanlış anlamayı kendisine iletmesi neticesinde Louis, Müstansır'ın Hıristiyanlığa meylettiği fikrine kapılır. Müstansır ve halkının kendisin gayretiyle Hıristiyanlığı tercih etmesi Louis için büyük bir kazanç olacaktır. Louis, diğer motivasyonların da katkısıyla, kutsal topraklar yerine ilk olarak Tunus üzerine sefer düzenler.⁶⁰

2. Haçlıların Tunus'a Gelişi: Kuşatma ve Hastalık

Haçlılar, 1270 yılının baharında Fransa'nın güneyindeki Aigues-Mortes Liman'ında bir araya gelirler. Ancak burada Haçlılar bazı sorunlarla karşılaşılır; ilki patlak veren büyük bir fırtına, diğeri ise Fransa'nın kuzeyinden gelen Katalan ve Provençal yaya askerleriyle aralarında çıkan tartışmanın ciddi bir savaşa dönüşmesidir.⁶¹

Her şeye rağmen 1 Temmuz 1270'de ordusuyla Aigues-Mortes'ten denize açıldığında Louis'in yanında üç oğlu, karısı, damadı Navarra Kralı Thibaut, yeğeni Robert d'Artois, Bretagne ve La Marche Kontları, Flandre Kontluğu varisi ve birçok Fransız asil bulunmaktadır.⁶² Louis'in ikinci Haçlı Seferindeki ordusunun askerî gücü 1248'deki ilk seferine oranla belirgin miktarda düşüktür. Tunus Haçlı Seferi'ne katılan asker sayısı on binden azdır.⁶³

Haçlı Ordusu, 2 Temmuz'da Sandinya'ya gelirler ve burada Aigues-Mortes'teki fırtınadan dolayı yaralanan askerlerinin tedavisi için Louis, Cagliari Kalesi'nde bir müddet kalmak ister. Ancak kale kumandanı muhtemel bir Ceneviz-Fransız saldırı tehdidine karşı bu talebi reddeder.⁶⁴ 17 Temmuz günü oldukça sıcak olan Tunus'ta herhangi bir muhalefet ile karşılaşmadan az bir kuvvetle kıyıya çıkarlar. Çok geçmeden Haçlılar temiz su bulma ihtiyacıyla, Kartaca'ya hâkim olmayı başarır ve şehrin dışında kamp kurarlar. Coğrafya hususunda yeterli bilgiye sahip olmayan Haçlılar, Hafsî Hükümdarı'nın da Hıristiyanlığı kabul etmek şöyle dursun, başşehrini savunmaya hazırlayarak iyice güçlendirdiğini görürler. Belki de bu nedenle Louis, saldırıya geçmeden önce kardeşi Charles'in ordusuyla yardıma gelmesini beklemeye karar vermiştir.⁶⁵

Bu sırada Tunus askerlerinin Haçlı kampına saldırıları devam etmektedir. Ancak onların yapamadığını iklim yapar. Nitekim Afrika sıcağı geceleri kısmen düşse de Haçlı Ordusunu oldukça zorlar. Askerlerin, yünlü giysileri ayrıca örgülü zincirlerden zırhları onları sıcak karşısında daha da perişan hale getirmektedir. Kampta sağlıklı yiyecek, yeterli su eksikliği ve tropikal iklimdeki sağlığa uygunluk yokluğu çok geçmeden ordu içinde dizanteri ve ateşli hastalıkların salgın halinde yayılmasına neden olmuştur. Ordunun yarısı hastadır, üstelik liderlerin de onlardan farkı yoktur.⁶⁶

Kralın ikinci oğlu John Tristan 3 Ağustos'ta hastalıktan ölür. Papanın elçisi Ralph de Grosparmi onu takip eder (4 Ağustos). Louis'in en büyük oğlu ve tahtın varisi Philip'te hastadır ancak o, bu hastalıktan kurtulmayı başarır. Fransa Kralı Louis ise oğlu kadar şanslı değildir, Louis, hastalık nedeniyle 25 Ağustos günü ölmüştür.⁶⁷ Kralın ölümünden sonra kemikleri bir tabuta konularak taşınır ve kendisi tarafından daha önce seçilerek vasiyet edilen Fransa'daki St. Denis'te gömülür.⁶⁸

⁶⁰ Yiğit, Endülüs (Gırnata Sultanlığı)..., s. 289.

⁶¹ Lower, "A Case Study of...", s. 507.

⁶² Runciman, Sicilian Vespers..., s. 142.

⁶³ Strayer, "The Crusades of Louis...", s. 515.

⁶⁴ Jordan, Louis IX and Challenge..., s. 216; Lower, "A Case Study of...", s. 507.

⁶⁵ Labarge, Saint Louis-Most Christian..., s. 241; Goldsmith, "Crusade of Louis IX...", s. 320; Runciman, Sicilian Vespers..., s. 143.

⁶⁶ Labarge, Saint Louis-Most Christian..., s. 242; Runciman, Sicilian Vespers..., s. 143.

⁶⁷ Runciman, Sicilian Vespers..., s. 143; Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 238; Labarge, Saint Louis-Most Christian..., s. 242; Goldsmith, "Crusade of Louis IX", s. 320.

⁶⁸ Joinville, Bir Haçlının..., s. 257.

3. Charles de Anjou'nun Haçlı Liderliği

IX. Louis, Kartaca'da iken kardeşi Charles d'Anjou'yu beklediği için Tunus üzerine saldırıyı erteler. Charles'in ise, Konstantinapol seferi için hazırladığı gemilerinin Sicilya'da bir araya gelmesi zaman alır. 13 Temmuz'da Palermo'ya gelen Charles, burada gemilerinin ulaşmasını bir ay beklemek zorunda kalır. Charles, 24 Ağustos öğleni Trapani'den donanmasının başında denize açılıp, Tunus'a yetiştiğinde ise kardeşi Louis'in öldüğünü öğrenir.⁶⁹

Charles d'Anjou, Haçlı liderliğini üstlenerek Tunus için mücadeleye devam etme kararındadır. Louis'in ölümüyle tahtta yerini alan, yeni kral Philip'te ona destek vererek bu karara uyar. Charles, liderleri ölmüş ve cesareti kırılmış Haçlıları toparlamaya çalışmıştır ancak hastalıktan ayrıca yıpratma saldırılarından oldukça güçsüz durumdadırlar. Yine de Haçlılar, Charles'in liderliğinde Tunus karşısında kısmî başarılar sağlar.⁷⁰

Charles d'Anjou'nun çabaları, Haçlı Ordusunu daha büyük bir felakete uğramaktan kurtarır. Her iki tarafı da yıpratın ve pek çok kayıp verilen bu kuşatmada yaklaşık dört ay Tunus'ta kalan Haçlılar, sonbaharda Müstansır ile yapılan anlaşma nihayetinde ülkeden ayrılırlar.⁷¹ İngiltere Prensi Edward'ın da aracılığıyla, 30 Ekim 1270 tarihinde gerçekleşen anlaşma gereğince Charles, önemli kazanımlar elde eder. Bu anlaşmaya göre:

-Haçlı liderlerine savaş harcamaları için 210 bin Ounces altın ödenecek, bu ödemenin 1/3'ü Charles'e verilecektir.

-Tutsakların değişimi gerçekleştirilecek, Tunus'taki tüm mülteciler (pro-Staufen) sınır dışı edilecektir.

-Tunus Devleti'nin eskiden beri Sicilya'ya ödediği haraç iki katına çıkarılacak ve mevcut borçlar beş yıl içinde ödenecektir.

-Tunus'ta yerleşik Hıristiyan ahalinin kendi Kiliselerinde dua etme ve vaaz verme özgürlüğü sağlanacaktır. Ayrıca Tunus'ta Fransa, Sicilya ve Navarre Krallarının ticarî çıkarları teminat altına alınacaktır.

Haçlılar ve Hafsî Devleti arasında yapılan bu anlaşma on yıl sürmüş, 1280'de yenilenmiştir.⁷²

4. VIII. Haçlı Seferi'nin Sonuçları Bakımından Kutsal Topraklar ve Avrupa'ya Yansımaları

VIII. Haçlı Seferi hakkında Fransa Kralı IX. Louis'in ilk Haçlı Seferine oranla bilgi daha azdır. Bunun bir sebebi olarak belki de seferin kutsal topraklardaki Latin yerleşimciler için askerî önem arz etmemesi gösterilebilir.⁷³ Nitekim Louis'in Haçlı Seferi, hasta yatağında dahi "*Kudüs, Kudüs*" diye sayıkladığı ve kurtarmak için onca çaba gösterdiği kutsal topraklara hiçbir faydası sağlamaz. 11 Kasım 1270 tarihinde Tunus topraklarından ayrılan Haçlı Ordusu, Doğu Akdeniz'e hareket etmek için yola çıkmıştır. Fransa'nın yeni Kralı Philip Paris'e dönerken, Outremer'e ulaşmak maksadında olan orduya, kralın diğer kardeşi Alphonse de Poitiers'in ilkbaharda liderlik etmesi kararı alınır. Ancak 15 Kasım gecesinde donanma büyük bir fırtına yüzünden mahvolur. Kırk gemisini ve bin adamını kaybeden Haçlı Ordusu, seferi sonlandırır. İçlerinden yalnızca İngiltere Prensi Edward elinde kalan üç gemiyle yoluna devam etmiştir. Ancak Edward'ın da kutsal topraklarda az sayıdaki askerî gücüyle kısa zamanda geri çekilmek zorunda kalması, Franklar için daha da zor günlerin işaretidir.⁷⁴

Louis'in Haçlı Seferi için harekete geçtiğini öğrenen Baybars, 1270 Mayısında bu ciddi tehdit karşısında Mısır'da hazırlıklara başlar. Fakat Louis'in ölümü ve sonrasında yaşanan gelişmeler ile

⁶⁹ Runciman, *Sicilian Vespers...*, s. 142.

⁷⁰ Labarge, *Saint Louis-Most Christian...*, s. 243; Goldsmith, "Crusade of Louis IX...", s. 320.

⁷¹ Runciman, *Haçlı Seferleri*, 249; İbn Ebû Dinar, *Mu'nis fî Ahbari İfrıkiyye ve Tunis*, Beyrut: Dârü'l-Mesire; Tunis: Müessesetu Saidan, 1993, s. 158.

⁷² Goldsmith, "Crusade of Louis IX...", s. 320-21; Runciman, *Sicilian Vespers...*, s. 143; Lower, "A Case Study of Interfaith Relations...", s. 506; Labarge, *Saint Louis-Most Christian...*, s. 243-44; Abun-Nasr, *A History of...*, s. 122.

⁷³ Jordan, *Louis IX and the Challenge...*, s. 215.

⁷⁴ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 640-42; Goldsmith, "Crusade of Louis IX...", s. 321; Runciman, *Haçlı Seferleri*, s. 249.

Haçlı tehdidini bitmiş görünmesi onu yeniden Franklar üzerine sevk eder. Akkâ ve Sûr arasındaki anlaşmazlıkların kısmen son bulduğu dönemde Baybars'ın, Haşhaşiler vasıtasıyla tecrübe ve iktidar gücü önemli biri olan Sûr hâkimi Philip'i öldürtmesi, Haçlı Devletleri açısından çok ağır olur.⁷⁵

Louis, Haçlı Seferine çıkarken muhtemelen başarısız olacağını ve liderlik ettiği Haçlı çağı ideallerinin biteceğini tahmin edemezdi.⁷⁶ Denilebilir ki 1270 Haçlı Seferi, her ne kadar Tunus üzerine olsa da, Müslümanların elinden Kudüs'ü kurtarmak için seferler düzenleyerek (ki bu seferlerin maliyeti için çeşitli vergiler koyan) neredeyse bir asır çabalayan ancak bir türlü istedikleri orduyu toplayıp emellerine ulaşamayan Hıristiyanların, bu doğrultuda Doğu'ya son ciddi hücum girişimidir.⁷⁷

Haçlıların Tunus'ta başına gelenler, Doğu'da Müslümanlar tarafından rahatlamaya, Hıristiyanlar tarafında ise büyük bir üzüntüye neden olmuştur. Nihai vaziyette bu üzüntüde oldukça haklıdır çünkü Avrupa güçleri, İsa'nın mezarının kurtarılması için yeni bir sefere artık çıkmayacaktır.⁷⁸

Sonuç

Tunus, coğrafi konumu ve Akdeniz ticaretinde etkin olan limanlarıyla önemini her zaman koruyan bir beldedir. XIII. yüzyılın başlarında Hafsî hanedanlığının yönetimine giren Tunus'ta yabancı devletler ile siyaseten iyi ilişkiler kurulmuş ve İtalyan Şehir devletleri gibi büyük ticarî güçlere imtiyazlar verilmiştir. 1270 yılında gerçekleşen VIII. Haçlı Seferi'nin rotası Tunus olur. Seferin mimarı kaynakların belirttiği üzere Haçlı düşüncesini dinî bir vazife ve kutsal bir amaç olarak gören Fransa Kralı IX. Louis'dir. Louis'in asıl hedefinin kutsal topraklar olduğu ve kardeşi Sicilya Kralı Charles d'Anjou'nun amaçları doğrultusunda bu hedefi Tunus'a çevirdiği genel görüşlerdendir. Diğer taraftan kimi araştırmacılar seferin sadece Tunus eksenli değil ikinci bir güzergâh olarak kutsal toprakları da hedef aldığı noktasında tahminlerde bulunurlar.

IX. Louis iç politikada karşılaştığı engeller ve genel olarak dönemin Haçlı düşüncesine olan isteksizliğine rağmen sefer için hazırlıklarını tamamlar. İlk Haçlı Seferine oranla daha az olan askeriyle Tunus'a ulaştığında Hafsî hükümdarı Müstansır'ın beklenilen aksine ülkesini savunmak için ciddi bir hazırlık yaptığını görürler. Louis, bu durumda kardeşi Charles d'Anjou'yu bekleme kararı alır. Haçlılar Tunus'a ayak bastıktan kısa müddet sonra yıpratma hücumları, salgın hastalık ve temiz su bulunamaması gibi nedenlerle zor duruma düşerler. Liderleri dâhil askerinin önemli bir kısmını kaybeden Haçlıları Tunus'a ulaşan Charles d'Anjou toparlar.

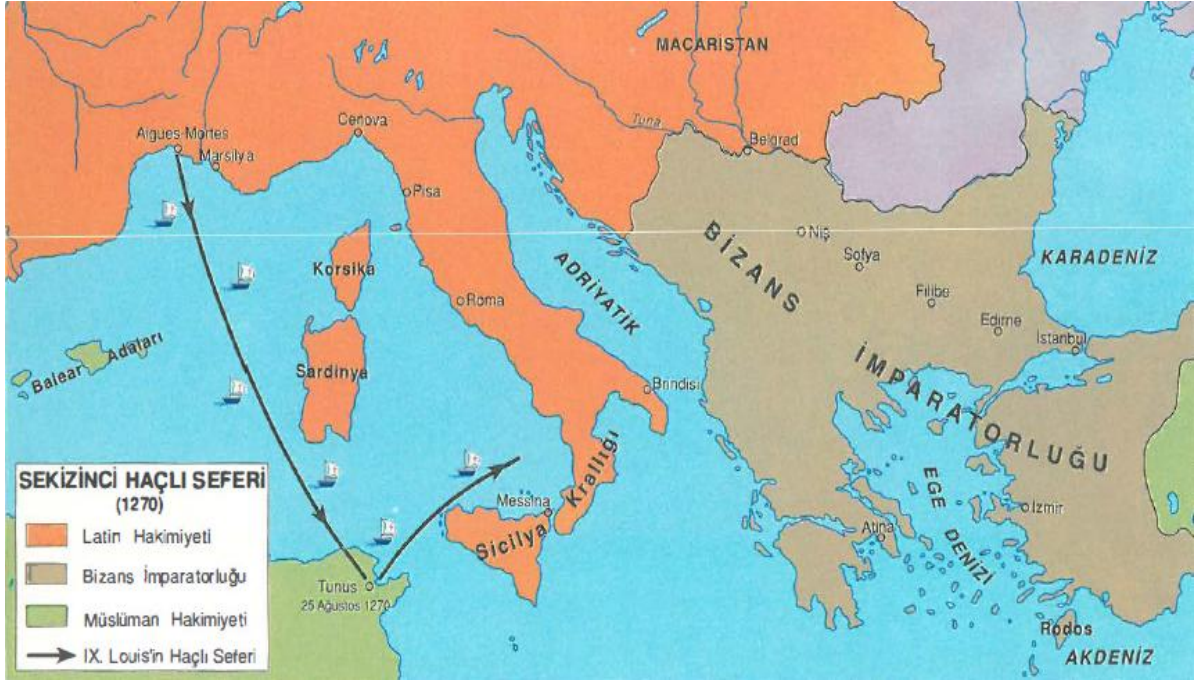
Sonuç olarak siyasî, dinî veya ticarî sebeplerle Tunus'a yapılan VIII. Haçlı Seferi'nde IX. Louis hayatını kaybetmiş ve Charles d'Anjou, Müstansır ile anlaşma imzalayarak ülkesine dönmüştür. Her ne kadar Haçlıların bir kısmı yola devam etse de onlar da istedikleri başarıyı sağlayamamışlardır. Seferin nihayetinde imzalanan anlaşmada Charles önemli kazanımlar elde eder. Bu yönüyle sefer Haçlılar için bir hezimet olurken, Charles d'Anjou'nun hedeflerine hizmet etmiş görünür. Nitekim VIII. Haçlı Seferi, Doğu'daki Latin yerleşimciler için hiçbir fayda sağlamamış, bölgede hızla ilerleyen Memlûk Sultanı Baybars'ın işini kolaylaştırmıştır. Bu tarihten sonra Franklar için Avrupa'dan büyük ölçekte bir sefer düzenlenmemiştir.

⁷⁵ Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 239.

⁷⁶ Jordan, Louis IX and Challenge..., s. 216-17.

⁷⁷ Ahmet Refik Altınay, *Haçlılar*, (Hazırlayan: Güray Kırpık), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007, s. 103-104.

⁷⁸ Runciman, Haçlı Seferleri, s. 249; H. A. Nomiku, *Haçlı Seferleri*, Çev: Kriton Dinçmen, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 66.

Şekil 1. “VIII. Haçlı Seferi’nin Güzergâhı”, Bkz. Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 238.

KAYNAKÇA

- Abdülkadir Yuvalı, “Hülagû”, *DİA*, C. 18, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 473-75.
- Ahmet Refik Altınay, *Haçlılar*, (Hazırlayan: Güray Kırpık), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.
- Allan Murray, “Crusade of 1267”, *Crusades Encyclopedia*, Vol. I, (Ed. Alan V. Murray), California, 1911, ss. 311.
- Andreas Kiesewetter, “Charles I of Anjou”, *Crusades Encyclopedia*, Vol. I, (Ed. Alan V. Murray), California, 1911, ss. 238-39.
- Aziz Semih İltter, *Şimali Afrika’da Türkler*, C. 1, Vatan Gazete-Matbaa, Kütüphane, İstanbul, 1936.
- Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, (Çev: Mustafa Daş), Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2010.
- Corliss K. Slack, *Historical Dictionary of The Crusades*, The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland, and Oxford, 2003.
- Dana C. Munro, “The Popes and the Crusades”, *Proceeding of the American Philosophical Society*, Vol. 55, No. 5, 1916, ss. 348-356. <https://www.jstor.org/stable/984051>, 23.01.2019, 11: 39.
- Elizabeth Siberyy, *Criticism of Crusading (1095-1274)*, Clarendon Press-Oxford, New York, 1985.
- Georges Goyau, “Louis IX”, *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 9, Robert Appleton Company, New York, 1910, ss. 368-71.
- George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev: Fikret Işıltan, 7. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- H. A. Nomiku, *Haçlı Seferleri*, Çev: Kriton Dinçmen, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- Işın Demirkent, “Haçlılar”, *DİA*, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, ss. 525-546.
- Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, *Haçlı Seferleri Tarihi-Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2007, ss. 1-19.

- İbn Ebû Dinar, *Mu'nis fi Ahbari İfrıkiyye ve Tunis*, Beyrut: Dârü'l-Mesire; Tunis: Müessesetu Saidan, 1993.
- İsmail Yiğit, *Endülüs (Gırnata Sultanlığı) ve Kuzey Afrika İslam Devletleri*, C. 1, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2017.
- Jamil M. Abun-Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic Period*, Cambridge University Press, 1987.
- Jean de Joinville, *Bir Haçlının Hatıraları*, Çev: Cüneyt Kanat, Vadi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Jean Richard, *The Crusades (c.1071-c.1291)*, Translated by: Jean Birrell, Cambridge University Press, 1999.
- John J. Norwich, *Bizans-Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS. 1082-1453)*, C. 3, (Çev: Selen Hırçın Riegel), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2013.
- John V. Tolan, *Seracens-Islam in the Medieval European Imagination*, Columbia University Press, New York, 2002.
- Jonathan Riley-Smith, "The Crusading Movement and Historians", *The Oxford Illustrated History of the Crusades*, Oxford University Press, New York, 1995, ss. 1-12.
- J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, Çev: Fethi Aytuna, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2017.
- Joseph R. Strayer, "The Crusades of Louis IX", *A History of The Crusades*, Vol. 2, (Ed. Kenneth M. Setton), The University of Wisconsin Press, London, 1969, ss. 487-518.
- Linda Goldsmith, "Crusade of Louis IX. of France de Tunis", *Crusades Encyclopedia*, Vol. I, (Ed. Alan V. Murray), California, 1911, ss. 318-321.
- Margared Wade Labarge, *Saint Louis-Most Christian King of France*, Printed in the United States of America, Toronto, 1958.
- Michael Lower, "Conversion and St. Louis's Last Crusade", *Jnl of Ecclsiastical History*, Cambridge University Press, Vol. 58, No. 2, 2007, ss. 211-231.
- Michael Lower, "Tunus in 1270: A Case Study of İnterfaith Relations in the Late Thirteenth Century", *The International History Review*, Vol. 28, No. 3, 2006, ss. 504-514.
- Mike Paine, *Haçlı Seferleri*, Çev: Cumhuriyet Atay, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011.
- Muhammed Razûk, "Hafşiler", *DİA*, C. 15, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 125-128.
- Philip B. Baldwin, "Charles of Anjou, Pope Gregory X and the Crown of Jerusalem", *Journal of Medieval History*, 38: 4, 2012, ss. 424-442. <http://www.tandfonline.com/loi/rmed20>, 23.01.2014, 04: 30.
- Ramazan Şeşen, *Haçlılar Önünde Sultan Baybars*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2016.
- R. Stephen Humphreys, "XIII. Yüzyılda Eyyûbiler, Memlûkler ve Latin Doğu", Çev: Mustafa Kılıç, C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XI/I, 2007, ss. 359-378.
- Salim Koca, "Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C. 10, Sayı 20, 2017, ss. 15-35.
- Seyhun Şahin, "Hohenstaufen Hanedanı-Papalık Çekişmesi ve Aragon Kralı III. Petro ile Charles de Anjou'nun Sicilya'ya Müdahalesi", *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13: 2, 2018.
- Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. 3, Çev: Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.
- Steven Runciman, *The Sicilian Vespers, A History of the Mediterranean World in the Later Thirteenth Century*, Cambridge at the University Press, Cambridge, 1958.
- Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, Çev: Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul, 2014.
- W. B. Stevenson, *The Crusades in the East*, Cambridge at the University Press, California, 1907.
- William Chester Jordan, *Louis IX and the Challenge of the Crusade*, Princeton University Press, Princeton, 2015.